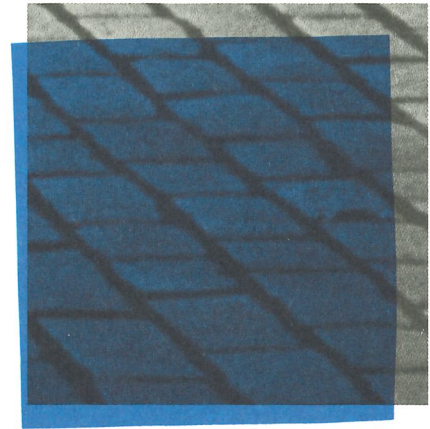

Praags theater

Činoherní Klub

holland festival

Činoherní Klub

inhoud

- 5 Ladislav Smoček – De eigenaardige middag van
dr. Zvonek Burke
- 6 Korte inhoud
- 9 De onbekende Birinski
- 11 Scènebeschrijving Maskerade
- 13 Činoherní Klub
- 15 Ladislav Smoček

Podivné odpoledne dr. Zvonka
Burkeho
Ladislav Smoček

Svatava	Nina Divíšková
Outěchová	Jiří Hálek
Burke	Boleslav Polívka
Tichý	Oldřich Vízner
	Ondřej Vetchý
Václav	Bronislav Poloczek

regie: Ladislav Smoček

decor en kostuums: Jiří Benda,

Ladislav Smoček

dramaturgie: Vladimír Procházka

vertaling uit het Tsjechisch: Katka Kolmas

spreker Nederlandse simultaanvertaling:

Otakar Vangemund

16 en 17 juni 1992, aanvang 20.15 uur
De Kleine Komedie, Amsterdam

Het stuk wordt in het Tsjechisch gespeeld en
simultaan in het Nederlands vertaald.

De voorstelling is om ca. 22.45 uur afgelopen.

Er is een pauze. Het is verboden tijdens de
voorstelling te fotograferen.

Mumraj
Lev Birinski

Ivan Chabarovič, gouverneur	Petr Nárožný
Jelizaveta, zijn echtgenote	Zdena Hadrboľcová
Kolja, zijn zoon uit het eerste huwelijk	Ondřej Vetchý
Secretaris	Oldřich Vízner
Lapkinová	Nina Divíšková
Kozakov	Jaromír Dulava
Malachov	David Prachař
Alexej	Michal Suchánek
Pavlov	Daniel Landa
Foma	Martin Sitta
Máša	Lucie Vorlová
Lenskij	Vladimír Kratina
Jekatěrina	Veronika Freimanová
Nikita	Jiří Hálek
Anfisa	Jana Švandová
Děrnov, generaal	Petr Čepek
Davydov, ambtenaar	Rudolf Hrušínský jr.
Goldman	Jiří Zahajský
Politieagent	Stanislav Štícha

bewerking en regie: Ladislav Smoček
Tsjechische vertaling: Vincenc Červinka
mise-en-scène: Luboš Hruza
muzikale medewerking: Miroslav Kořínek
dramaturgie: Jaroslav Vostrý,
Vladimír Procházka

vertaling uit het Tsjechisch: Edgar de Bruin
spreker Nederlandse simultaanvertaling:
Otakar Vangemund

18 juni 1992, aanvang 20.15 uur
De Kleine Komедie, Amsterdam

Het stuk wordt in het Tsjechisch gespeeld en
simultaan in het Nederlands vertaald.
De voorstelling is om ca. 23.00 uur afgelopen.
Er is een pauze. Het is verboden tijdens de
voorstelling te fotograferen.

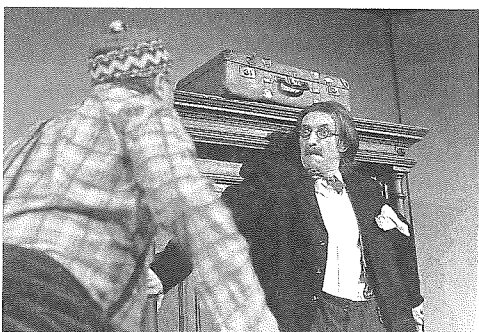
Kees Mercks

Ladislav Smoček - De eigenaardige middag van dr. Zvonek Burke

Deze eenakter, die in het midden van de jaren zestig door Smoček geschreven en geregisseerd werd, heet een 'geveinsde komedie' te zijn. Het was zijn tweede toneelstuk en hij zette hiermee een ontwikkeling in die typisch zou worden voor zijn gezelschap annex toneelgroep, de Činoherní Klub. Het gegeven is niet veel meer dan een uitgangspunt voor een gespannen situatie, die de diepere motieven en het echte gedrag van de personages naar voren haalt. Dit wordt getoond in een vertraagd toneelbeeld, waarin de komische kant van deze *crazy comedy* ten volle tot zijn recht kan komen. De humor komt hierbij niet voort uit een bepaalde malle situatie of flitsende intrige, maar uit de merkwaardige gedragingen en onderlinge relaties van de personages. Het stuk wordt dan ook voor een belangrijk deel gedragen door de acteursprestatie. Evenals in de Praagse uitvoering wordt de titelrol gespeeld door de inmiddels ook in Nederland al enigszins bekende komiek Boleslav Polívka.

Podivné odpoledne dr. Zvonka Burkeho, foto Miroslav Pokorný

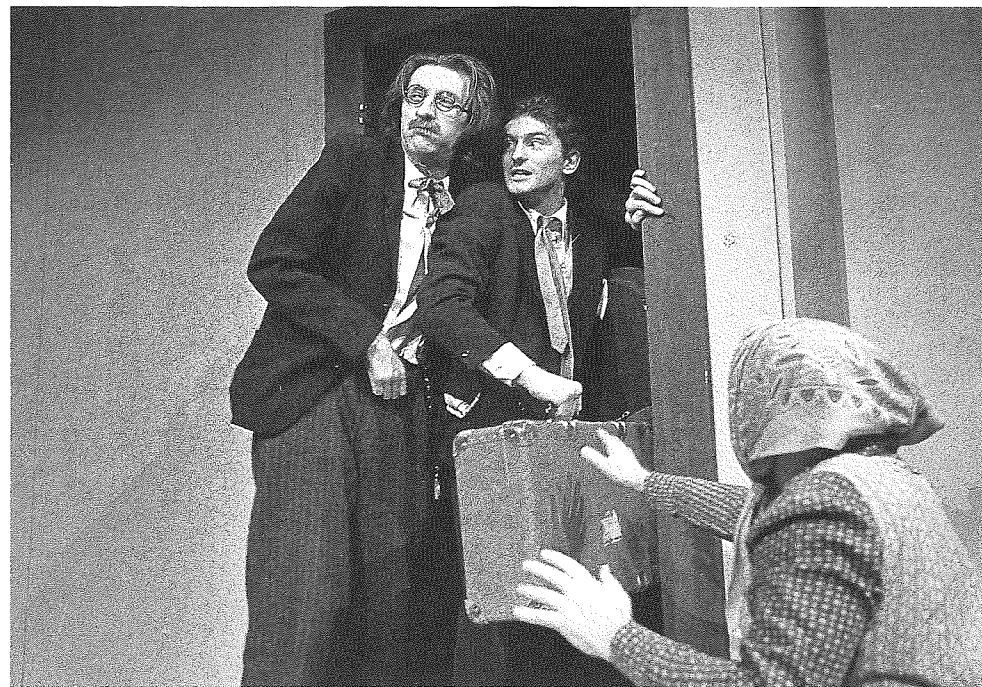

Podivné odpoledne dr. Zvonka Burkeho,
foto Miroslav Pokorný

Korte inhoud

De vrijgezel dr. Zvonek Burke, een amateur-wetenschapper, keert na een verblijf van drie maanden in een kuuroord terug naar zijn geliefde kamer in het huis van zijn hospita. Hij wordt vergezeld door zijn vriend Tichý, die zijn leermeester grenzeloos bewondert. Burke heeft het plan opgevat Tichý te koppelen aan de dochter van zijn hospita, Svatava. Meteen bij thuiskomst blijkt zijn plannetje echter in duigen te vallen als de hospita hem het heuglijke nieuws vertelt van Svatava's verloving. Omdat het paar geen woonruimte heeft, zal Burke bovendien moeten vertrekken.

De edelmoedige Burke ervaart vervolgens verbijsterd hoe zijn goedheid en vaderlandsliefde onder druk van de situatie veranderen en hoe achtereenvolgens Svatava, Tichý, de hospita en de bruidegom onder zijn handen sterven. Het merkwaardige happy end wordt besloten met de woorden van Outěchová: 'Het belangrijkste is dat jullie elkaar liefhebben, kinderen!'

Mumraj, foto Pavel Štoll

Edgar de Bruin

De onbekende Birinski

Er zijn niet veel auteurs over wie zo weinig bekend is als over de Rus Lev Birinski. Tekenend is bijvoorbeeld dat van zijn toneelstukken alleen de Tsjechische vertalingen en niet de oorspronkelijke – Russische – teksten bewaard zijn gebleven. Birinski werd geboren in 1885 in Kiëv. Als lid van een revolutionaire organisatie (en jood bovendien) was hij in 1901 gedwongen uit Rusland te vluchten. Hij kwam in Wenen terecht, waar hij overdag werkte als assistent in een boekhandel en 's avonds vertaalwerk deed. Tijdens de revolutie van 1905 keerde hij terug naar Rusland, waar hij bijna een jaar bleef. Vervolgens vluchtte hij opnieuw naar Wenen en schreef zijn revolutie-tragedie *Moloch*, die in 1910 in première ging en destijds Europese faam verwierf. De tegenhanger van dit treurspel was de komedie *Maskerade*, die uit 1912 stamt. Het derde en laatste toneelstuk dat Birinski schreef, is getiteld *Het bal van notabelen*. Zijn kortstondige roem als toneelschrijver bracht Birinski naar München, waar hij op een gegeven moment secretaris werd van de beroemde Duitse acteur Josef Kainz. Daarnaast was hij als regisseur en scenarioschrijver bij enkele Duitse stomme films betrokken. De Tsjechische vertaler van Birinski, Vincenc Cervinka, noemt 1923 als het jaar waarin Birinski zou zijn gestorven. Elders, in de toneelencyclopedie van Teichmann, wordt echter met grote stelligheid beweerd dat het 1918 was.

Hiermee zou volstaan kunnen worden, ware het niet dat in een Italiaanse toneelencyclopedie wonderlijk genoeg een scenario-schrijver genaamd Leo Birinski vermeld staat. Het gaat hier om een genaturaliseerde Amerikaan die in de jaren dertig en veertig aan tientallen Amerikaanse films meewerkte en die in 1944 stierf. De encyclopedie geeft echter noch de geboortedatum van deze Birinski noch enige informatie over de wederwaardigheden die voorafgingen aan diens immigratie. Het valt niet te bewijzen dat Lev

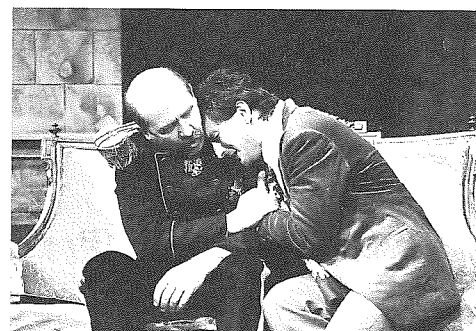
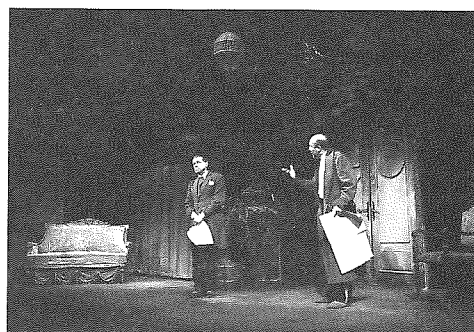
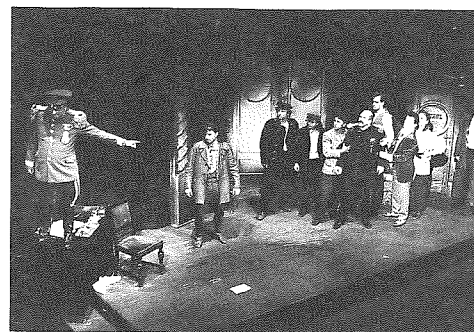
en Leo Birinski één en dezelfde persoon waren; toch lijkt het alleszins aannemelijk dat zo'n scherpzinnig man, die in 1912 zo geniaal het wezenlijke van elke revolutie wist bloot te leggen, het onrustige en antisemitische Europa verlaten heeft om zijn geluk elders te beproeven.

Toen *Maskerade* in 1912 in Praag voor het eerst werd opgevoerd, was het geen succes. En geen wonder ook, want voor het toenmalige publiek viel dit stuk nauwelijks te begrijpen. Zeker als men bedenkt dat het geschreven werd toen de Russische Revolutie nog moest uitbreken, getuigt de wijze waarop Birinski de paradoxen van alle revoluties aanschouwelijk wist te maken, ook wel van een haast ongelooflijk vooruitziende blik.

Hij laat zien hoezeer politieke idealen verstrengeld zijn met persoonlijke belangen en hoe in naam van iets dat volstrekt onpersoonlijk heet te zijn, niet alleen over het eigen leven maar ook over dat van anderen wordt beslist. Dat onpersoonlijke iets noemde Birinski in zijn eerste toneelstuk een moloch, en daarvoor kan men vrijelijk en naar be-

lieven 'de mensheid', 'het volk', 'de partij' enz. invullen, kortom: elk 'hoger doel' waarvan de individuele mens ondergeschikt gemaakt kan worden. Inmiddels zijn we tachtig

jaar verder, maar deze grimmige komedie waarin Birinski zijn waarschuwende voor-spelling vervat heeft, is met recht aan de vergetelheid van de toneelhistorie ontruikt. Vincenc Cervinka schreef in 1912 over *Maskerade* onder meer het volgende: 'Ook zijn tweede toneelstuk heeft Lev Birinski gewijd aan de revolutie in Rusland. Hij heeft het naar mijn mening volkomen terecht een tragikomedie genoemd. Want hij toont daarin de keerzijde van de revolutie in al zijn omvang en die is niet alleen afschuwelijk, maar werkelijk tragisch en veroorzaakt een pijnlijke lach... *Maskerade* – een waanzinnige, chaotische dans van revolutionaire ideeën van een onrijpe jeugd die de wereld wil hervormen, maar nauwelijks op eigen benen kan staan, een dans van omgekochte, corrupte functionarissen die van revolutie en contrarevolutie leven en zich eraan verrijken.'

Foto's Pavel Štoll

Scènebeschrijving Maskerade

Het gehele stuk is gesitueerd in een niet nader genoemd Russisch gouvernement tijdens de revolutie van 1905-1907.

Eerste bedrijf

(het huis van de gouverneur)

Er is consternatie over een krantebericht waarin staat dat er in het gouvernement geen revolutie is. De gouverneur, die geld heeft gekregen van de regering om een blijkbaar niet-bestaande revolutie te bestrijden, vreest dat zal uitkomen dat hij het geld van de regering in eigen zak heeft gestoken en verbaast er zich met zijn secretaris over dat uitgerekend in zijn gouvernement niets van een revolutie te bespeuren is. Beiden gaan op zoek naar een oplossing voor dit probleem, maar worden onderbroken door achtereenvolgens de vrouw van de gouverneur en de jonge student Kozakov. Kozakov is een revolutionair en doet zich voor als de zoon van een jeugdvriend van de gouverneur. Hij woont bij de gouverneur in om hem enigszins in de gaten te houden. Een complicatie is echter dat de gouverneursvrouw een oogje op Kozakov heeft, en hij kan niet anders dan het spel meespelen. Er is de gouverneursvrouw veel aan gelegen dat haar man weet van haar verhouding met Kozakov en zij laat haar zuster dit aan de gouverneur vertellen. Deze echter houdt zich van de domme en wordt gered uit de penibele situatie door zijn zoon Kolja, die na enige jaren weer is teruggekeerd. Kolja is marxist geworden en wil weten waar zijn vader staat. In een komische dialoog vinden ze elkaar, beiden vanuit een andere invalshoek, in het marxistische principe dat materiële belangen het zwaarst wegen. Ondertussen meldt de uit de gevangenis ontvluchte revolutionair Malachov zich bij Kozakov; diens gouvernement is voor revolutionairen namelijk de veiligste plek in Rusland en om dat zo te houden moeten zij elke aanzet tot een revolutie in de kiem smoren. De gouverneur en zijn secretaris hebben de oplossing

voor hun probleem gevonden: er dient een aanslag op de gouverneur gepleegd te worden. Deze moeten ze echter zelf in scene zetten.

Tweede bedrijf

(een kamer bij de jood Goldman)

Er is een woordentwist tussen Goldman en Nikita, een oude boer. Nikita blijft herhalen dat Goldman hem onrecht heeft aangedaan doordat hij hem zijn zoon zou hebben afgenomen. Omdat er een vaste verhouding wordt gehanteerd tussen het aantal joden en niet-joden dat mag studeren, hangt de toelating van Goldmans zoon, een jood, af van Nikita's zoon. Als die gaat studeren, mag Goldmans zoon ook. Ofschoon Goldman zich uitput in verklaringen, blijft Nikita herhalen dat hem onrecht wordt aangedaan, waarvoor hij als argument aanvoert dat joden je altijd belazeren. Vervolgens nemen de revolutionairen bezit van Goldmans kamer, die ze gebruiken als hun trefpunt. Er ontspint zich een felle discussie over waarom uitgerekend zij als revolutionairen alles in het werk moeten stellen om een revolutie te voorkomen. Daarna komt Kozakov met het bericht van de aanslag op de gouverneur. Ze vrezen een harde reactie van de overheid en lopen gevaar ontmaskerd te worden. Kozakov besluit zich op te offeren en zal de gouverneur zeggen dat hij de aanslag uit liefde voor diens vrouw heeft gepleegd en dat het dus geen politieke daad was.

Derde bedrijf

(het huis van de gouverneur)

De ambtenaar Davydov en een politieagent verheugen zich op de harde maatregelen die zullen worden getroffen naar aanleiding van de aanslag. Kozakov komt bij de gouverneur en wil zijn relaas doen. De gouverneur denkt eerst dat Kozakov van het bedrog van de aanslag weet, maar als deze vertelt dat hij deze zelf uit liefde heeft gepleegd, bevindt de gouverneur zich in een nog lastiger parket. Dit komt hem slecht uit en hij wuift dan ook alles wat Kozakov zegt weg. Kozakov blijft erop hameren dat hij het uit liefde

heeft gedaan en staat erop dat hij wordt gearresteerd. Grootmoedig geeft de gouverneur echter zijn zegen aan Kozakov en de gouverneursvrouw. Ten slotte komt de secretaris met een telegram waarin staat dat de gouverneur wordt overgeplaatst en dat er een nieuwe gouverneur is aangesteld. Deze zal over enkele dagen arriveren, maar dient in het gouvernement dan wel iets van een revolutie aan te treffen en daarom besluit de gouverneur zelf maar binnen vierentwintig uur een revolutie op touw te zetten.

Vierde bedrijf

(het huis van de gouverneur)

De gouverneur heeft als revolutionairen vermomde politieagenten de straat op gestuurd, maar zij worden gearresteerd door studenten, die de 'echte' revolutionairen zijn, omdat zij ten koste van alles een revolutie willen voorkomen. De gouverneur laat de studenten bij zich roepen en wijst hen op hun plicht als jongeren revolutionair te zijn. De studenten zijn blij verrast en zien in de gouverneur een medestander. Ondertussen heeft de nieuwe gouverneur, generaal Dérnov, na eerst gearresteerd te zijn, zich incognito bij de secretaris aangediend. Deze maakt handig gebruik van de situatie om zijn handen schoon te wassen van alles wat er in het gouvernement gebeurd is. Uiteindelijk verschijnen alle revolutionairen bij de gouverneur. Dérnov onthult zijn ware identiteit, en de gouverneur heeft zich ongewild in de positie van revolutionair gemanoeuvreed. De revolutionairen willen zich samen met de gouverneur laten arresteren, omdat met zo'n hoogwaardigheidsbekleder aan hun zijde het effect op het volk het grootst zal zijn. Dan komt echter een nieuw telegram, waarin Dérnov wordt ontmaskerd als een oplichter die zich in zijn vroegere gouvernement aan de revolutie heeft verrijkt. De secretaris neemt het voorlopige bestuur van het gouvernement in handen en zijn eerste daad is om iedereen te arresteren, inclusief de gouverneur, want deze is wel de grootste rebel. Zo groot dat hij een aanslag op zichzelf heeft gepleegd.

Kees Mercks

Činoherní Klub

De Činoherní Klub (Toneelclub) werd opgericht in 1965, in de bloeiperiode van het Tsjechische toneel. Aan de wieg ervan stonden de ex-leerlingen van de Praagse Toneelschool Ladislav Smoček (regisseur) en Jaroslav Vostry (dramaturg). De laatste werd tevens artistiek leider van het theater. Hoewel er nadrukkelijk geen sprake was van een of ander geproclameerd programma, was het vanaf de aanvang duidelijk dat het hier om theater ging dat zich had bevrijd van de last van oude toneeltradities en -gewoonten. Men wilde toneel maken dat boeide, en wel met mensen die hun na stonden. De eerste enscenering van de toneelgroep was *Picknick*, een komisch stuk van Smoček zelf, dat hij ook zelf regisseerde. De kern van de groep was afkomstig uit het Moravische Ostrava, samen met regisseur Jan Kacer. De Činoherní Klub, gevestigd in een straatje even terzijde van het Wenceslausplein, groeide al snel uit tot een van de populairste theaters van Praag. De acteurs werden met elke voorstelling bekender, voor zover ze al geen naamsbekendheid verwierven door hun deelname aan de toen evenzeer bloeiende Tjechische film. Ook belangrijke filmregisseurs zoals Evald Schorm en Jiří Menzel hebben in de Činoherní Klub gastregies voor het toneel gedaan. Toen Vostry ooit door een journalist voor het blok gezet werd om toch een bepaald artistiek credo van de theatergroep te formuleren, zei hij dat het er hun vooral om ging de mogelijkheden van de acteurs en daarmee ook die van de mens in het algemeen te onderzoeken. De Činoherní Klub was en is inderdaad typisch een theater van acteurs, zij het van geregisseerde acteurs, en de beste produkties waren die waarin men dit principe trouw bleef. Daarbij had de regie nooit de overhand en werden er geen spectaculaire effecten nagejaagd, want de acteur bleef steeds de belangrijkste exponent van de regie. De basis

van het toneelrepertoire werd van meet af aan gevormd door eigentijdse Tsjechische stukken en de Russische klassieken. Tot de meest succesvolle opvoeringen van de jaren zestig behoorden *Dr. Burke* van Smoček zelf, *Iene, miene, mutten* van Alena Vostrá, *De revisor* van Gogol en *Misdaad en straf* van Dostojevski en *Mandragora* van Macchiavelli. Het succes in eigen land leidde tot vele buitenlandse tournees, met als hoogtepunt de triomf op het internationale festival Theatre of the Nations in Londen van 1970. Aan het begin van de jaren zeventig moest het merendeel van de leidende figuren uit de Činoherní Klub het veld ruimen in verband met de 'normalisatie' van de samenleving na de onderdrukking van de Praagse Lente, en het theater raakte artistiek steeds meer in het slop. Pas tegen het einde van de jaren zeventig begon het weer systematischer te functioneren met de komst van Jiří Danek als artistiek leider. Een reeks succesvolle ensceneringen kwam tot stand, onder andere van stukken van O'Neill, Zuckmayer, Horváth, Gogol, Hrabal (*De tedere barbaar* en *Ik heb de koning van Engeland bediend*), Tsjechov en Brecht. Verschillende van deze stukken stonden toen alweer onder regie van Ladislav Smoček. Ook nu weer bracht het binnenlandse succes de groep naar het buitenland, waar ze tal van gastvoorstellingen speelde, bijvoorbeeld in Finland, Joegoslavië, Canada, Spanje, Frankrijk, Hongarije en de toenmalige Sovjetunie. De Fluwelen Revolutie van eind 1989 maakte de terugkeer mogelijk van Jaroslav Vostry als artistiek leider en later ook als algemeen directeur. Het uitgangspunt van weleer, de keuzevrijheid van expressiemiddelen bij regie en toneelspel, werd in ere hersteld. Het waren immers menselijk gedrag (lees: acteren) en de vrije wil van de mens (lees: acteur) die samen met een moderne kijk op de menselijke psychologie en op de interpretatie van de klassieke thema's het specifieke vormden van de Činoherní Klub. Belangrijk is dat ondanks de gecompliceerde situatie waarin het theater zich nu bevindt, de laatste ensceneringen, *Dr. Burke* van Smoček en Havels bewerking van Gay's *Bedelaarsopera*, volle zalen hebben getrokken.

Ladislav Smoček

Geboren in 1932 werd hij een van de leidende figuren van het huidige Tsjechische toneel, niet alleen als regisseur, maar ook als toneelschrijver. De toneelacademie in Praag voltooide hij in 1956. Vier jaar later werd hij directeur van het juist opgerichte Laterna magica en in 1965 ging zijn eerste toneelstuk, *De eigenaardige middag van dr. Zvonek Burke*, in de juist opgerichte Činoherní Klub in première. Omdat Smoček als toneelschrijver en regisseur lange tijd aan dit theater verbonden bleef, heeft hij voor een belangrijk deel de poëtica ervan bepaald. Hij regisseerde er zijn eigen werk (*Picknick*, *Dr. Burke*, *Het doolhof*, *Een kosmische lente*, *De veldslag op de heuvel* en *De neus*) en daarnaast toneelstukken van buitenlandse auteurs (Goldoni, O'Neill, Zuckmayer, Horváth, Gogol, Ostrovski, Canetti, Birinski: *Maskerade*). Zijn eigen toneelwerk vond een goed onthaal in het buitenland, waar het in twaalf talen is vertaald en behalve op het toneel ook voor radio en tv is uitgebracht.

de Volkskrant

FIAT

Dommelsch Bier

Colofon

Dit programmaboek is een uitgave van het
Holland Festival.

Telefoon: 31.(0)20.627 65 66

Telefax: 31.(0)20.620 34 59

Adres: Kleine-Gartmanplantsoen 21

NL-1017 RP Amsterdam

Basisontwerp: Pieter Roozen / Mart. Warmerdam

Opmaak: Patrick Hoogenberg

DTP-apparatuur: Magister Computer

Druk: Drukkerijen de Bussy Ellerman Harms bv

Korte inhoud *De eigenaardige middag van*

dr. Zvonek Burke: Katka Kolmas

Scènebeschrijving *Maskerade*: Edgar de Bruin

Sponsors

Koninklijke PTT Nederland NV (hoofdsponsor)

De Volkskrant bv

Fiat Auto Nederland bv

Dommelsche Bierbrouwerij bv

BV Weekbladpers

Drukkerijen de Bussy Ellerman Harms bv

Andersen Consulting

Subsidiënten

Ministerie van WVC

Ministerie van Economische Zaken

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Gemeente Amsterdam

Prins Bernhard Fonds

Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele

Omroepproducties